

tat, avui en desús, però continua en un gran nombre de topònims (*El Quer, Queralbs, Queralt* etc.) i en noms de família (*Quer, Queralt* etc.), amb formes corresponents en occità, franco-provençal i francès central, derivat de *CARIU, d'origen pre-romà, probablement cèltic potser procedent d'una arrel *karr-* 'pedra, roca', i germà del basc (*h*)*arri* (ant. *karri*) 'pedra'. □ 1.ª doc.: des dels primers documents, *cher* o *ker* 955, 965, 986, 1054, 1078, 1081, 1104¹ etc.

En aquest darrer document de l'any 1104, referint-se a un castell en un indret del bisbat de Vic, hom diu: «*kastrum firmissime rupis, quod cher dicitur a rusticis*» (Balari, p. 39); allí tenim, doncs, el ll. *rupes* i *quer* donats com a equivalents. Igualment en un document de 985, «*deinde tenditur usque ad rupem siue cherum Clarinti*» (ib.), on el nostre mot apareix ja com a topònim igual que en un altre de 885, «*--- in chero Ennegone ---*» (Abadal, *Eixalada*, 165). En d'altres documents trobem formes com *kairum* o *cairo* (878, 920 etc.), *keiros* (927), i en forma llatinitzada *carius* (956, *cario* 981 etc.).² «*Terra a ipso Kero*» a. 995 (*BABL* vi, 350). Allí testimoniem els esglaons de l'evolució fonètica, i notem que al cognom *Quer*, i els topònims, *Quer té e* tancada (tal com anota JCor. en *el Roc del kē* a Palau, Cerd.) amb el resultat normal de *Λ+I*.

En els documents de la mateixa època també és freqüent el diminutiu *querol* com a apel·latiu o topònim: *kairolo* 957; «*--- in ipso kerolo ---*», 992; «*--- usque --- ad aliam petram quam vocant de Carol*», 997; «*--- ipsam rocam nominatam Cherol ---*», S. XI (Bast.-Bass., 406-7).

Al costat d'aquestes formes apareix *quera*, que és molt probablement el reflex d'un plural neutre o bé un derivat amb *-a* amb valor collectiu format per analogia, i en un i altre cas designant 'un penyalar' o 'un terreny ple de penyals o roques o cingles'. Els pocs exemples que tenim no s'oposen a aquesta interpretació: en un doc. de 815 tractant de l'afrontació del terme del monestir de St. Sadurn de Tavèrnoles (terme d'Anserall, partit jud. de La Seu) es diu que el terme «*ascenditque per ipsa quera usque cacumine montis que uocant Laguna*» (Balari, 40); en un altre de 1091 hom es refereix al riu de la *Quera*, «*a parte orientis in ipso riuo de ipsa Kera*», i en el Capbreu de Bescaran de l'any 1635 s'esmenten «*les roques de la Quera*» (Balari, 40), on ja es fa palès el sentit collectiu; hi ha «*el quer de la Quera*» en un doc. de 1518 (el text i la interpretació, infra). Notem que *la Quera* és nom d'una masia (i hostal modern) a Estamariu (Alt Urg.) segons *GrEncCat.* s. v., i al municipi d'Oix (Garrotxa) té aquest nom també un mas gran i antic en els cingles entre Talaixà i St. Aniol (oït com *al kera*, 1984).

La forma *Chered* del doc. de 1158 de Vallespir, «*manso de Chered*» a Costoja (*RLR* III, 289.29), és un altre collectiu amb la terminació *-ETUM*. D'una variant *caret* d'aquesta forma n'és, segons sembla, un derivat *karedâl* 'apilotament de pedres d'una ruïna', que té registrat JCor. 1956 a Gavarra (Alt Urg.), on hi ha

a més *Cal Caredals*; la variant *karetâl* id. a Nargó, poblet molt aprop. És possible que *kerolets* del nom *Tossal dels kerolets*, punta de serra damunt un pendent força rost (anotat per JCor. 1961 a Cincortres, Maestr.), sigui també un collectiu, si bé pot ser igualment un diminutiu de *querol*.

En el període medieval *quer* devia ser mot prou ben conegut (sobretot en el Rosselló) encara que no en tenim documentació abundant. Apareix molt sovint, com en els documents del període primitiu, en l'afrontació dels termes: així en un doc. ross. de 1306 hom parla «*--- del terme que és --- sobre un gran quer en lo conch de Vingrau*» (*RLR* VII, 50), i en un altre de 1518 es diu que el terme «*puge tot dret amunt per la seda de la Rocha e ix al quer de la Quera*» (*Spill* de Castellbò, 97v), on evidentment el *quer* fa al·lusió al penyal més conspicu en un terreny rocós o en una serra de penyals. En el *Llibre Roig* de Prats de Molló (a. 1643) les afrontacions externes del terme d'aquesta localitat es donen, a base d'un document de 1305, com segueix: «*al quer de Calmella --- et directe de dicto quer ad balma Cerich --- et ad quer de la Nicona --- ad quer de Saugo et ad quer de Queller ---*» (80R), amb molt més exemples, i a més aquest altre, «*ad cortallum de Na Quera del coll dels Àngels*», on *Na Quera* és una ultracorrecció de *La Quera* amb la tendència de substituir *En* i *Na* per *el* i *la*.

L'ús de *quera* com a topònim (que ja hem testimoniat en diversos documents, supra), el sorprenem a més en el nom de lloc *Les Esqueres de l'Inglà* a Bellver (Baix Cerd.), anotat per JCor. l'any 1936: allí li van explicar que «*una esquera vol dir una costa rocosa*». Aquesta variant *esquera* sembla haver-se tret de *Les Queres*, potser per la influència d'*esquena*. Segons un altre testimoni *quera* s'emprava amb valor de 'pedrera', com ho dedueix l'historiador Serra i Vilaró d'un document de 1331 (*Les Baronies de Pinós i Matapl.*, p. 13). Interessa també el diminutiu *querol*, emprat amb el sentit de 'pedra petita' en un doc. de 1500 del Maestrat: «*un munt de querols per a atendre les olles quan stan fresques*» (*AlcM*).

Avui *quer* no té ús com a apel·latiu, però en els llocs on es troben topònims amb aquest mot, sovint hi ha plena consciència que vol dir 'roca o pedra'. Altrament, algunes deixalles del mot han persistit en algunes bandes: JAmades en el seu *Vocab. dels pastors* dona *quera* 'pedra d'esmolat la dalla' a Orús (Cerd.) (*BDC* XIX, 96), i *AlcM* duu *querot* 'còdol, pedrota', localitzant-lo a Gisclareny (Berg.). Encara més, segons tots indicis tenim un altre reflex de *quer* en el mot *currubí*, que Farrera (*AJLLC* IV, 195-6) descriu com 'mena de quars o pedra foguera blanca i negra que en copejar-la produeix espurnes i s'usava per a encendre foc'; Violant i Simorra en el seu treball, *La vida pastoral al Pallars Sobirà*, ms. de 1937, p. 528, el dona com «*pedra blanca i negra*». Potser el color blanc d'aquesta pedra sigui en realitat lleugerament rogenc, o potser el nom fos format en una zona on el color és gris-rogenc, en tot cas aquest *currubí* deu tenir el mateix origen que el nom del poblet *Corrubí* de l'Alt